

ARVOSTELLUT KIRJAT

62 *Naantalin luostarin kirja.* Toim. Mikko Kauko ja Marko Lamberg. ● Merja Leppälähti

63 Mervi Kaarninen, Tanja Vahtikari ja Timo Vilén (toim.) *Kaupunki tapahtumien näytämönä.* ● Aura Korppi-Tommola

65 Pekka Kauppi: *Kahlittu yliopistomme – Miten vapaudumme byrokratiasta ja ope- tuksen ylenkatsomisesta.* ● Juhani Päivänen

68 Markus Kantola: *Jakautunut kansakunta. Yhdysvaltojen poliittinen historia Richard Nixonista Barack Obamaan.* ● Rani-Henrik Andersson

69 Marina Vituhnovskaja-Kauppala: *Terjoen laukausten pitkä kaiku. Mihail Herzensteinin murha toisen sortokauden taustalla.* ● H. K. Riikonen

70 Harri Heikkilä: Tämä ei ole kirja. *Sähkökirjan valtavirtaistumisen haasteet.* ● Aaro Sahari

72 Raili Gothóni ja Ulla Siirto (toim.): *Pakolaisuudesta kotiin.* Minna Säävälä: *Muukalainen tuli kylään. Ihmisen matkassa halki aikojen, paikkojen ja tunteiden.* ● Iso Söderling

74 Risto Pulkkinen ja Stina Lindfors: *Suomalaisen kansanuskon sanakirja.* ● Kalevi Koukkunen

75 Seppo Vuokko: *Latva pilviä piirtää.* ● Mattias Tolvanen

76 Tuula Uusi-Hallila ja Anne Helttunen: *Sitaattien salat. Mitä jokaisen tulee tietää suomalaisesta kirjallisuudesta.*

Armonlaakson tekstejä suomeksi

Naantalin luostarin kirja. Toim. Mikko Kauko ja Marko Lamberg. SKS 2017.

On arvioitu, että 1400- ja 1500-luvun vaihteessa Suomen alueella oli korkeintaan noin 1 500 kirjaa. Suurin osa keskiajan Suomen kirjoista oli paperille tai pergamentille käsin kirjoitettuja tekstejä, jotka oli sidottu nahkapäällysteisiin kansiin kirjaksi. Tällainen on myös Tukholman Kuninkaallisessa kirjastossa säilytettävä Naantalin luostarin kirja. Siitä on aikaisemmin suomennettu yksi teksti, luostarin yrtti- ja lääkekirja. Nyt julkaistu Naantalin luostarin kirja sisältää kaikki säilyneet tekstit varustettuna kunkin tekstin tutkija-kääntäjän johdannolla.

Naantalin luostarin kirjat

Naantalin birgittalaisluostari aloitti toimintansa 1440-luvulla aluksi Maskun pitäjässä, josta se muutti vuonna 1444 parempaan paikkaan. Luostarin nimi oli Vallis Gratiae, keskiaikaisella ruotsilla Nاهدندal. Tästä on saanut nimensä myös kaupunki Nädendal, Naantali. Nimi tarkoittaa armon laaksoa. Naantalin luostari oli kaksoisluostari, jossa oli sekä munkkeja että nunnia. Luostarin ensimmäiset asukkaat tulivat emoluostarista Vadstenasta.

Naantalin luostarissa on ollut melko paljon sekä lahjoituksina saatuja että ostettuja kirjoja, mutta kirjakokoelmasta ei ole säilynyt kovin paljoa. Osa kirjoista on reformaation aikana hävitetty hajot-

tamalla, niiden pergamenttisivuja on käytetty uusien kirjojen kansiin. Tällaisia sivuja on jonkun verran löydetty myöhemmin. Osa kirjoista on tuhoutunut tulipaloissa, esimerkiksi ne, jotka olivat päätyneet Turun Akatemian kirjastoon. Naantalin luostarin kirjan lisäksi merkittävä säilynyt teksti on niin sanottu Jöns Budden kirja.

Naantalin luostarin kirja on koelmakäsikirjoitus eli kokoelma-koodeksi. Sen ensimmäinen osa tuli todennäköisesti Naantalin Vadstenasta maallikkoveili Laurens Håkanssonin (Laurentius Haquini) tuomana vuonna 1442. Tätä täydennettiin myöhemmin sitomalla sen perään useiden muiden tekstien ruotsinnoksia. Käännökset ja lisäykset tehtiin todennäköisesti Naantalin luostarissa. Kirjan kirjoittajia näyttää olevan ainakin neljätoista, vain ensimmäisen osan kirjoittajista voidaan esittää arveluja, muut jäävät tuntemattomiksi. Vadstenan luostarissa tiedetään joidenkin nunnien ainakin jäljentäneen, ehkä kääntäneenkin tekstejä, joten Naantalissakin kirjoittajien joukossa on voinut olla myös nunnia.

Tällaiset kirjat ovat olleet uniikkeja, vaikka kysymyksessä olisivat saman teoksen versiot. Teksti on kopioitu käsin, ja uuteen tekstiin on voinut tulla lisäselityksiä, käännös- ja kirjoitusvirheitä, jotain on voitu tarkoituksella muokata tai jättää pois. Lisäksi kirjoihin on tehty merkintöjä marginaaleihin esimerkiksi lisätietona tai osoittamaan tärkeää kohtaa.

Naantalin luostarin kirja on todennäköisesti tarkoitettu ensisijaisesti luostarin nunnille, joista läheskään kaikki eivät osanneet latinaa. Luostarisäännön mukaan nunnille luettiin tekstejä muun muassa ruokailun aikana. Mikä olisikaan ollut kohottavampi esimerkki kuin kuvaus pyhän miehen tai naisen elämästä?

Pyhimyksiä ja rukouksia

Naantalin luostarin kirjan vanhimman osan sisältö painottui pyhien ja esikuvallisten miesten elämä-

kertoihin ja hurskaan elämäntavan kuvauksiin. Myöhemmin lisätyissä teksteissä on legendoja ja muita kertomuksia sekä elämänohjeita, rukouksia ja ohjeet sairaan ripittämiseen. Mukana on myös lääkinnällisten aineitten käyttöä koskeva teksti.

Luostarin kirjan pisimmät tekstit ovat alkuosan Pyhän Ansgariuksen, Pyhän Gregorius Armenialaisen sekä Barlaamin ja Josafatin legendat, jotka ovat kaikki painetussa tekstissä yli 50-sivuisia. Barlaamin ja Josafatin legenda kertoo intialaisesta prinssistä, joka isänsä kauhuksi kääntyy kristinuskoon oppineen erakon vaikutuksesta. Tutkijan ja kääntäjän Marko Lambergin selitysoasa kertoo yllättävästi, että legendan taustalla on kertomus Buddhasta ja hänen valaistumisestaan – päähenkilön nimi Josafat kantaa muistumaa sanskritin ”tulevaa Buddhaa” merkitsevästä sanasta boddhisattva.

Pyhän Germanuksen ja Pyhän Genovevan legendat sisältävät pyhimyksen elämänvaiheiden lisäksi runsaasti pieniä tarinoita pyhimyksen tekemistä ihmeistä ja muista merkittävistä teoista. Pyhän Macra-neitsyen tarinassa kuvataan kidutusta ja piinaa, jonka neito kesti ilolla. Useissa teksteissä muistetaan Neitsyt Mariaa, hänen riemujaan ja kärsimystään, sekä ylistetään ja rukoillaan häntä. Liiallinen samastuminen Marian elämään ei kuitenkaan ollut hyvästä. Tästä kertoo tarina neitsyestä, joka eläytyi Jeesuksen äidin rooliin niin vahvasti, että uskoi kadottaneensa oman poikansa. Teksti ”Seitsemän viisasta mestaria” muistuttaa Tuhanen ja yhden yön tarinaa siinä, että joka päivä kerrotaan opettavainen kertomus, joka lykkää kuolemantuomion täytöntöönpanoa.

Naantalin luostarissa hoidettiin todennäköisesti oman väen lisäksi myös lähiseudun asukkaiden sairauksia ja vaivoja. Naantalin luostarin kirjaan sisältyvä yrtti- ja lääkekirja on vanhin Suomesta tunnettu kansankielinen sairaus- ja niiden hoitoa käsittelevä opas. Tekstiin on todennäköisesti

käytetty useita vanhempia lähteitä. Yrtti- ja lääkekirjassa esitellään kahdeksan lääkeainetta ja niiden käyttöä sairauksien hoidossa. Nämä ovat thus-suitsuke, kataja, mirha, sinappi, koiruoho, nokkonen, myrtti ja majavanhausta. Näillä kaikilla oli runsaasti käyttömahdollisuuksia. Esimerkiksi nokkosen kohdalla annetaan ohjeita, miten kasvilla hoidetaan mm. keltakuumetta, kivespussien sairautta, yskää, paisunutta vatsaa, paiseita, haavoja, koiranpuremia ja useita muitakin vaivoja. Tekstien lopussa on tyhjää tilaa ehkä mahdollisia täydennyksiä varten, mutta sellaisia ei näytä tehdyn. Tekstin marginaaleihin on merkitty avainsanoja luultavasti siksi, että oikea kohta löytyisi helposti.

Huviksi ja hyödyksi

Naantalin luostarin kirjan teksteistä vain yrtti- ja lääkekirja on julkaistu aikaisemmin suomennettuna. Suomen alueen keskiaikaiset tekstit on kirjoitettu pääosin latinaksi tai keskiaikaisella ruotsilla, joten tekstien sisältö ei aukene tavalliselle lukijalle, vaikka niiden lähelle pääsisikin. Siten on todella mainiota, että Naantalin luostarin kirja on julkaistu suomennettuna ja selityksin varustettuna. Tekstien alkuperää ja käyttöä käsittelevät kontekstiedot avaavat sekä yksittäisiä tekstejä että käsitystä keskiajasta muutenkin.

Tekstien kautta lukija saa jonkinlaisen käsityksen keskiajan uskonnollisesta maailmasta. Kirja sisältää muun muassa useita tekstejä, joissa annetaan ohjeita nöyryyteen. Hurskauden ja nöyryyden tuli näkyä teoissa, mutta nämä teot piti tehdä nöyrällä mielellä eikä niitä esiin nostaen. Hurskainkaan ihminen ei saanut itse kuvitella olevansa mitenkään erinomainen tai muita parempi. Teksteissä korostuu myös Neitsyt Marian suuri merkitys. Kiinnostava on esimerkiksi tieto, että keskiajan kristillisessä perinteessä pidettiin selvänä, että Jeesus ilmestyi myös äidilleen ylösnousemuksen jälkeen, vaikka tästä ei ole Raama-

tussa mainintaa.

Vaikka ei olisi kauhean kiinnostunut keskiajan hengellisestä elämästä, osa teksteistä on myös varsin viihdyttäviä. *Naantalin luostarin kirja* voi siten lukea myös aivan huvikseen ja viihdykkeeseen. Kirjan lopussa on lähdetietojen sekä henkilö- ja paikannimihakemistojen lisäksi myös ruotsinkielinen yhteenvetoteksti.

MERJA LEPPÄLAHTI

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja tietokirjailija.